

STŘÍDAVÁ PÉČE A MĚNÍCÍ SE POHLED ÚSTAVNÍHO SOUDU

ALTERNATING RESIDENCE AND SWINGING PENDULUM OF CONSTITUTIONAL COURT

Martin Kornel¹

Abstrakt

Statistiky dokládají, že v posledních přibližně 10 letech došlo v České republice k významnému nárůstu případů, kdy je nezletilé dítě svěřeno soudním rozhodnutím do střídavé péče rodičů. Jedná se zřejmě, mimo jiné, o důsledek rozhodovací praxe Ústavního soudu, který zdůrazňuje prioritu střídavé péče a její význam pro respektování práv obou rodičů a dítěte. Data ze zahraničních výzkumů zároveň dokládají, že obecně bud' převažují pozitiva nad negativy takového uspořádání péče o dítě, anebo přinejmenším nedokládají závěr, že by střídavá péče na děti měla horší dopad v porovnání s ostatními formami péče. Přesto česká odborná literatura opakovaně formuluje faktory, které potenciálně zvyšují míru zátěže střídavé péče pro děti, a to především: konflikt rodičů, vzdálenost jejich bydlišť a věk nezletilých. K těmto faktorům se vyjadřuje ve své judikatuře i Ústavní soud. Předložený text analyzuje všechny nálezy Ústavního soudu zabývající se problematikou střídavé péče od roku 2004 do roku 2023. Analyzuje také vybraný vzorek usnesení, kterými Ústavní soud v totožném období odmítl stížnosti individuálních stěžovatelů v souvislosti s namítaným porušením jejich práv v souvislosti s upravením nebo neupravením péče o děti střídavě. Na základě této analýzy představím, jak se pohled Ústavního soudu na problematiku střídavé péče vyvíjel a jaké jsou jeho závěry. Stručně shrnuto, výše uvedené faktory nemají vést k paušálnímu odmítnutí střídavé péče, mohou být však v individuálním případě důvodem pro nastavení jiné formy péče. Za předpokladu, že bude v řízení prokázáno, že jsou jasné důvody pro odlišné nastavení péče a obecné soudy následně pečlivě odůvodní své rozhodnutí.

Klíčová slova

střídavá péče, výlučná péče, Ústavní soud

¹ Katedra občanského práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita

Abstract

Statistics show that there has been a significant increase in the number of cases where a minor child is entrusted by the court order to the alternate care of his or her parents in the Czech Republic within the last 10 years. This is a consequence of the decision-making practice of the Constitutional Court, which emphasises the priority of alternate care and its importance for respecting the rights of both parents and the child. At the same time, data from foreign research show that, in general, the positives outweigh the negatives of such arrangements, or at least do not support the conclusion that alternating care has a worse impact on children than other forms of care. Nevertheless, the Czech literature articulates factors that potentially increase the burden of alternating care for children: parental conflict, the distance of the parents' homes and the age of the minors. The Constitutional Court has also commented on these factors in its case law. The present text analyses all the judgments of the Constitutional Court dealing with the issue of alternate care from 2004 to 2023. It also analyses a selected sample of the resolutions by which the Constitutional Court rejected the complaints of individual complainants in the same period concerning the alleged violation of their rights in connection with the modification or non-modification of alternate care for children. Based on this analysis, I will present how the Constitutional Court's view on the issue of alternate care has evolved and its conclusions. In summary, the above factors are not intended to lead to a blanket rejection of alternate care but may, in an individual case, be a reason for setting up a different form of care. Provided that it is shown in the proceedings that there are clear grounds for a different care setting and the general courts subsequently give careful reasons for their decision.

Keywords

alternate care, individual care, Czech Constitutional Court

ÚVOD

V tomto příspěvku představím aktuální český právní diskurs problematiky střídavé péče v kontextu potenciálních překážek střídavé péče jako jsou konflikt rodičů, vzdálenost jejich bydlišť anebo věk nezletilých. Pro něj je zásadní role judikatury Ústavního soudu, kterou odborná literatura kritizovala jako *nesourodou*, *nejednotnou* a vytvářející prostor pro *nekonzistentní rozhodovací praxi obecných soudů* (např. Fidrmucová, 2017). Proto nejprve představím, co střídavou péčí současný odborný právní diskurs rozumí a jaké

situace či překážky úpravu péče střídavým způsobem problematizují. Následně stručně shrnu základní zjištění nedávné sociologické metastudie Fučíka a Šolcové (2022) k této problematice a širší mezinárodní kontext právního diskursu ke střídavé péči. Poté analyzuji všechny nálezy a vzorek usnesení Ústavního soudu vydaných od roku 2004 do konce roku 2023. Na základě této analýzy nabídnu interpretaci tohoto vývoje a závěry, které z ní plynou.

Současný stav poznání

Navazuji především na starší práce autorek Hufové (2012), Hofmannové (2015), Trávníčka (2015), Forejtové a Grygerové (2016) anebo Fidrmucové (2017). Tyto práce obvykle popisují vybraná rozhodnutí Ústavního soudu, ale žádná z nich neanalyzuje rozhodnutí Ústavního soudu v takové šíři, jako je cílem této práce. V obdobném rozsahu se činnosti Ústavního soudu na tomto poli věnovaly pouze diplomové práce. Konkrétně autorů Šudové (2022) a částečně Hroudného (2023), avšak s limity danými povahou tohoto typu prací. Ambicí tohoto příspěvku je proto nabídnout jednak hlubší analýzu než ve výše uvedených pracích a také zahrnout do analýzy i nejnovější rozhodnutí Ústavního soudu, kterými se z povahy věci přechází práce nevěnovaly. Prověřím, zda lze skutečně judikaturu Ústavního soudu hodnotit jako nekonzistentní, a co nejpřesněji popsat, jaké základní principy v oblasti rozhodování o střídavé péči z ní v současnosti plynou a jaké otázky zůstávají nevyjasněny.

Zkoumaná problematika a použité metody

Analýza je založena na 47 nálezech Ústavního soudu v jejichž textu se dle fulltextového vyhledávání v databázi Nalus (dostupné z: <https://nalus.usoud.cz/Search/Search.aspx>) vyskytují slova „střídavá péče“ nebo „střídavá výchova“ a jsou rozhodnutími o ústavních stížnostech proti meritorním rozhodnutím obecných soudů o péči. Vyloučil jsem tedy z pozorování nálezy, které se věcně přezkumu rozhodnutí o jiných otázkách, například výkonu rozhodnutí (např. III. ÚS 3462/14) nebo vydání předběžného opatření (např. II. ÚS 1931/17). Rok 2004 jsem zvolil jako počátek časové řady proto, že v tomto roce byl vydán první náleze Ústavního soudu, který střídavou péči (výchovu) zmiňuje. Dva z analyzovaných nálezu představují, jak vysvětlím dále v textu, zlomové momenty v jeho rozhodovací praxi. Byly vydány v letech 2010 a 2014 a jejich vydání představuje mezníky pro vytvoření tří období (2004–2010, 2010–2014, 2014–2023).

V těch zkoumám vzorek usnesení, kterými byly stížnosti stěžovatelů odmítnuty jako zjevně neopodstatněné a vyskytují se v nich opět slova „střídavá péče“ nebo „střídavá výchova“ a zároveň jsou rozhodnutími o ústavních stížnostech proti meritorním rozhodnutím obecných soudů o péči. Vzorek byl vytvořen náhodným výběrem třiceti rozhodnutí vydaných v každém ze zvolených období, tj. celkem 90 rozhodnutí. Náhodnost výběru byla zajištěna přiřazením pořadového čísla každému usnesení a výběrem pomocí generátoru náhodných čísel. Při obsahové analýze zkoumaných nálezu i usnesení jsem se zaměřil především na popis skutkových okolností případu a právní argumentaci Ústavního soudu.

Co je to střídavá péče?

České právo (§ 907 občanského zákoníku) rozlišuje několik forem péče rodičů o dítě. Jsou to péče **jednoho z rodičů**, **střídavá** péče, nebo do **společná** péče. Základním pravidlem plynoucím z rodičovské odpovědnosti pak je, že právo a povinnost o dítě pečovat mají oba rodiče. Ovšem pokud žijí odděleně anebo nejsou schopni se na formě péče a jejím rozložení shodnout, může (nebo musí – v závislosti na dalších okolnostech) rozhodnout soud. Například pokud jsou rodiče manželé a hodlají se rozvést, musí být i případná dohoda rodičů o péči obligatorně schválena soudem (§ 755 občanského zákoníku). Forma ani faktická distribuce péče mezi rodiči sama o sobě nemá dopad na ostatní práva a povinnosti rodičů vůči dítěti, které mají bez ohledu na zvolenou variantu péče oba rodiče. Při svěřeni dítěte do péče jednoho z rodičů má druhý rodič právo se s dítětem stýkat a rozsah styku může být rovněž upraven soudním rozhodnutím. Společná péče je obecně standardem, pokud rodiče a dítě žijí všichni společně. Nežijí-li spolu, může být podle § 907 odst. 1 *in fine* občanského zákoníku soudním rozhodnutím upravena jen, pokud s tím oba rodiče souhlasí. Z praktického pohledu je důležité, že takové soudní rozhodnutí nestanoví rozsah péče každého z rodičů individuálně. Oproti tomu, ze soudního rozhodnutí o střídavé péči časové ohraničení péče každého z rodičů plyne. Za posledních 10 let statistiky dokládají významný nárůst podílu případů, kdy je dítě svěřeno soudním rozhodnutím do péče střídavé. Jak uvádí Výroční statistická zpráva Ministerstva spravedlnosti za rok 2022 v *řeči konkrétních čísel podíl případů, kdy soud svěřil dítě do péče matce, klesl z 86,6 % v roce 2012 na 71,4 % v roce 2022. Podíl případů, kdy bylo dítě do péče svěřeno oběma rodičům, se výrazně zvýšil z 5,2 % v roce 2012 na 20,2 % v roce 2022, tedy téměř na čtyřnásobek* (Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2023). Soudní rozhodnutí zahrnutá v této statistice budou jednak soudem schválenými dohodami rodičů nebo autoritativním rozhodnutím soudu v případech neshody. Statistika tyto varianty nerozlišuje.

Příčiny zásadního nárůstu poměru dětí svěřených soudním rozhodnutím do střídavé péče během posledních deseti let prozatím nebyly empiricky prozkoumány. Lze předpokládat, že nejde o důsledek změny právní úpravy. Ta se totiž od roku 1998, kdy § 26 zákona o rodině poprvé použil pojem „střídavá výchova“ měnila prakticky pouze v terminologii. Konkrétně byl v roce 2014 s účinností občanského zákoníku nahrazen pojem střídavá výchova pojmem střídavá péče. Na samotných kritériích, která mají soudy při rozhodování o péči brát v potaz, ani na formách péče se ale v textu nové právní úpravy zákona (Trávníček, 2015, s. 3) v porovnání s předchozí (Kornel, 2009) nic významně nezměnilo.

Je možné, že základním hybatelem popsaného trendu je obecná společenská změna ve vnímání rodičovství a zejména roli otce při péči o dítě (Thomson a Turunen, 2021, s. 21 a násl.). To se následně může projevat v přístupu rodičů (větší akceptaci role druhého rodiče anebo vyšší snaze o sdílené rodičovství) i v rozhodování soudů (ovlivněném osobním pohledem soudce na to, „co je správné“). Zdá se však, že v českém kontextu mohly nárůst způsobit dva další konkrétní faktory.

Zprv  posilující tendence řešit rodi ovsk  konflikt v soudním  izen  se zvy enou snahou o dosa en  rodi ovsk  dohody, zejména prostřednictvím prvků tzv. Cochemsk  praxe a jejich alternativ. Ta se v  R významněji prosazuje od roku 2014 (Vra tilov , 2022). Obdobn  to platí i pro další nástroje (Decroix, 2023), jako je například mediací (Westphalov  a Rogalewiczov , 2016).

Zadruhé  stavn  soud. V znamn  posuny v jeho judikatuře, kter  představ m v tomto příspěvku, totiž korelují s pozorovan m nárůstem podílu d t  svěřených do střidavě p  e rodi  .

Pro další rozbor je kl  ov  porozumět rozdílu mezi st  idavou p  ci a p  ci jednoho rodiče. Rozdíl by měl být dán časem, kter  d t  tráví s ka d m z rodi   žijících odd len . Hranice mezi t m to dvěma formami p  e je však nejasn . Pokud zahrani n  literatura hovoří o střidavě p  ci (*shared parenting*) pro potřeby mezinárodní komparace, obvykle za ni považuje rozdělení času mezi rodiče od poměru 65:35 do 50:50 (Hakovirta a Eydal, 2020, s. 43–44). N kter  pr vn  úpravy nicméně k definici střidavě p  e přístupují odli n  – například j  rozumí pouze takovou, kdy je čas rozdělen mezi oba rodiče rozdělen zcela rovnom rn  (Hakovirta a Skinner, 2021, s. 317–318). Pokud jde o  eskou pr vn  úpravu a soudní praxi, platí, že jasn  hranice není pojmenována. Odborn  literatura obvykle pouze uvádí, že u střidavě p  e  asov  *interval* *nemusí být stejn * (Westphalov , 2020, s. 952). Judikatura ve shodě s tím přípouští tzv. nerovnoměrnou st  idavou p  ci a nevyžaduje rozložení času rodi ovsk  p  e p  esn  na polovinu (nález II.  S 1489/22). V praxi mohou ovšem obecn  soudy úpravu p  e pojmenovat jako p  ci jednoho rodiče a upravit styk druhého rodiče s d t em tak, že rozložení času p  e mezi oba rodiče se bude rovnému podílu velmi blížit. Nebo naopak schválit dohodu rodi  , kter  bude pojmenovávat p  ci jako st  idavou, přestože faktick  rozložení času mezi rodiče bude v razn  vychýleno ve „prospěch“ jednoho z nich a nemusí dosahovat ani v  e uveden  míry 35:65. V  e uveden  statistiky proto neumožňují učinit p  esn  závěr o tom, jak moc se míra sd len  rodi ovsk  p  e za posledních 10 let zm nila. To by vy adov lo daleko hlubší analýzu rozhodnutí obecných soudů, kter  by zkoumala faktick  rozložení času, kter  d t  tráví s ka d m z rodi  , bez ohledu na to, zda pojmenován jako p  e nebo jako styk.

 esk  pr vn  literatura nabízí na problematiku střidavě p  e r znorod  pohledy. N kter  auto   by preferovali rezervování střidavě péče pro jen velmi minoritn  okruh p  pad  a jen tehdy, pokud bude splněna řada podmínek jako „pokud jsou rodiče schopni spolu p  v etiv  komunikovat a navzájem se podporovat“ anebo „chod -li d t  stále do jedné školy, školky, zájmových kroužků“ (Kov řov , 2015). Například také z pohledu Zuklínová (2015, s. 103) je patrn  preference toho, aby se pečující osoby nest  idaly. Jin  auto   se staví ke střidavě p  ci otevřeněji i v komplikovan    ch situacích, b   upozorňují na potřebu pečlivého zkoumání situace individuálního d t e – například pokud by mělo d t  st  idat v chovn  prostředí i  kolsk  zařizení (Westphalov  a Rogalewiczov , 2016). Bohužel  ast m nešvarem pohledu  esk  pr vn  literatury na otázku střidavě p  e je absence odkazu na zdroje tvrzen ch doporu en  odborníků z jiných oborů, kterými sv  názory podporují. Tak například Kov řov  (2015, s. 47) neuvádí  adn  pramen pro tvrzen  doporu en  psychologů, Zuklínová (2015, s. 103) odkazuje na negativn  zkušenosti ze zahraničí – konkr tn  z Austrálie, avšak zároveň cituje pouze jeden pramen

pracující s jedinou empirickou studií zpracovanou navíc velmi krátce po změně kritizované australské legislativy. V každém případě v českém odborném právním diskursu se jako potenciální překážky pro úpravu péče střídavým způsobem nejčastěji skloňují konflikt rodičů, vzdálenost bydlišť rodičů, věk dětí a přání dítěte.

Nedávná metastudie Fučíka a Šolcové (2022, s. 49) přitom upozorňuje na to, že empirická data ke střídavé péči dokládají spíše pozitivní efekt pro dítě, když většina zahraničních rozsáhlých studií i přehledů identifikuje mírně pozitivní výsledky u dětí, které mají ve spojení se střídáním domácností rozsáhlý styk s oběma biologickými rodiči, ve srovnání s dětmi ve výhradní péči jednoho rodiče. Dále Fučík a Šolcová (2022, s. 49) upozorňují, že kontrolují-li empirické výzkumy vliv statusu rodiny či míry konfliktu mezi rodiči, je zřejmé, že rozdíl ve prospěch dětí ze střídavé péče se snižuje a v některých případech mizí. Na druhou stranu však nelze říci, že by se pod selekčním principem skryl negativní vliv střídavé péče. Děti vychovávané po rozchodu rodičů v tomto režimu mají opět stejné, nebo lepší výsledky než děti z výhradní péče jednoho rodiče. Celkově lze tedy shrnout, že na základě dostupné empirické literatury z oblasti sociálněvědního výzkumu věnujícího se důsledkům porozvodových uspořádání je zřejmé, že střídavá péče není v obecné rovině pro děti škodlivá. Škodlivé jsou nepřiměřené přístupy rodičů a institucí, zejména konflikt či dlouhodobá nejistota, zasahující děti.

V komparativním srovnání jsou tendence posilující právními nástroji sdílené rodičovství celosvětově patrné. Někde jsou tyto tendence silnější – například ve Švédsku již v roce 1998 došlo ke změně legislativy posilující možnost upravit péči střídavým způsobem i přes nesouhlas některého z rodičů s tím, že takové uspořádání péče bylo například již v roce 2011 nastaveno pro 30–40 % dětí rodičů žijících odděleně (Blomqvist a Heimer, 2016, s. 788). V Nizozemí bylo zdokumentováno, že od osmdesátých let dvacátého století do roku 2008 došlo nárůstu případů svěření dětí do obdoby české střídavé péče z 1 % případů na přibližně 20 % (Poortman a van Gaalen, 2017, s. 532–538). Také v řadě států USA je patrná tendence směrem k posílení formy péče oběma rodiči (formulované dokonce, byť spíše výjimečně, jako právní domněnky), pokud žijí odděleně (DiFonzo, 2014, s. 220–221). Na jiných místech jsou tyto tendence slabší, přesto viditelné. Příkladem může být polská soudní praxe a změna tamní právní úpravy z roku 2015, která výslovně připustila péči oběma odděleně žijícími rodiči (Kamińska, 2020, s. 89 nebo Habdas, 2019).

Také akademické iniciativy, jako například *Principles of European Family Law Regarding Parental Responsibilities* (2007), tendují k posilování rovnoměrného rozložení péče mezi oba rodiče. Konkrétně princip 3:20 (2) uvádí, že *Dítě může pobývat střídavě s nositeli rodičovské odpovědnosti buď na základě dohody schválené příslušným orgánem, nebo na základě rozhodnutí příslušného orgánu. Příslušný orgán by měl vzít v úvahu faktory, jako jsou: a) věk a názor dítěte; b) schopnost a ochota nositelů rodičovské odpovědnosti vzájemně spolupracovat v záležitostech týkajících se dítěte, jakož i jejich osobní situace; c) vzdálenost mezi bydlištěm nositelů rodičovské zodpovědnosti a školou dítěte.* (Boele-Woelki, 2007)

Ústavní soud a střídavá péče

Ústavní soud je primárně orgánem ochrany ústavnosti a základních práv a svobod (Šimíček, 2018, s. 50 a násl.). V oblasti rodinného práva, a konkrétně i rozhodování o rodičovské péči, je však částečně nucen plnit také roli sjednocovatele judikatury obecných soudů. Je tomu proto, že tuto roli nemůže plnit Nejvyšší soud z důvodu tradičního zákonného omezení přípustnosti dovolání pro většinu řízení ve věcech rodinněprávních, což aktuálně plyne z § 30 zákona o zvláštních řízeních soudních. Rozhodnutí Ústavního soudu vydaná v této oblasti od roku 2004 do roku 2023 jsem roztřídil do tří období.

První, které charakterizují jako období zdrženlivosti, začíná od roku 2004. V něm byl vydán náleží Ústavního soudu, I. ÚS 48/04, který je prvním náleží zmiňujícím střídavou péči (výchovu).

Druhé začíná v roce 2010, kdy byl vydán náleží Ústavního soudu, III. ÚS 1206/09. V něm Ústavní soud poprvé shledal protiústavní zásah do lidských práv v situaci, kdy péče o dítě nebyla obecnými soudy upravena střídavě.

Třetí začíná rokem 2014, a to vydáním náleží Ústavního soudu, I. ÚS 2482/13. Ten odborná literatura hodnotí jako přelomový v tom smyslu, že z možných variant péče o dítě preferuje střídavou před ostatními (Schön, 2015, s. 5 nebo Forejtová a Grygerová, 2016, s. 47).

Období zdrženlivosti (roky 2004–2010)

Ústavní soud v tomto období opakovaně ve svých nálezech připomínal, že *není z ústavněprávního pohledu možné nadřazovat modely fungování vztahů mezi oddělenými rodiči a nezletilými dětmi, které mají orgány veřejné moci zažité, nad zájem dítěte* (např. náleží sp. zn. II. ÚS 363/03). Pokud však shledal porušení základních práv a svobod individuálních stěžovatelů, bylo to typicky při zásahu do práva na rodinný život příliš úzkou úpravou styku otců s nezletilými dětmi nebo zásahu do práva otců na spravedlivý proces (především projednání věci bez zbytečných průtahů).

Základní pozici k problematice střídavé péče pro toto období vymezil Ústavní soud v náleží ve věci I. ÚS 48/04, podle kterého *svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivalitě, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti; to však předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných. Rozhodnutí o střídavé výchově nezletilého dítěte by mělo vycházet z jejich společné vůle a dohody, schopnosti spolu komunikovat a spolupracovat a nezapojovat nezletilou do svých vzájemných problémů*. O tyto závěry se následně opírá řada dalších rozhodnutí (např. usnesení IV. ÚS 650/2000, náleží II. ÚS 554/04 nebo usnesení II. ÚS 571/05). Pohled odpovídal (a byl mj. odůvodňován) tehdejší odborným diskursem, který vyžadoval konsensus rodičů jako základní předpoklad pro střídavou péči (např. Hrušáková a Novák, 1999, nebo Holub a Nová, 2002), jakkoliv výslovně takový požadavek z textu právní úpravy neplýnul.

Pokud bylo neupravení péče (dle tehdejší úpravy výchovy) střídavým způsobem Ústavním soudem přezkoumáváno, byl přístup velmi zdrženlivý. V tomto období Ústavní

soud v žádném nálezu neshledal porušení některého ze základních práv stěžovatele jako důsledek neupravení péče střídavě. Řadu stížností namítajících porušení základních práv spočívajících právě v neupravení péče střídavým způsobem Ústavní soud odmítl (např. usnesení IV. ÚS 285/01, III. ÚS 99/01 a II. ÚS 406/01) a odmítavé rozhodnutí založil typicky na tom, že argumentace stěžovatelů míří *mimo oblast ústavně zaručených základních práv* případně ve spojení s tím, že to, že *obecné soudy došly k závěru, že navrhovaná forma výchovy dětí by byla v rozporu s jejich zájmem, je zcela v kompetenci obecných soudů a Ústavnímu soudu nepřísluší tyto jejich závěry přehodnocovat*. Neúspěšné stížnosti podávali především otcové, ale v menšině i matky (usnesení I. ÚS 393/01 a II. ÚS 309/05). Na druhou stranu ani v případech, kdy se matka obracela se svou stížností na Ústavní soud a nesouhlasila s úpravou péče střídavě, nebyly takové stížnosti úspěšné a Ústavní soud je odmítal jako zjevně neopodstatněné (usnesení II. ÚS 571/05 a I. ÚS 1796/07).

Pokud Ústavní soud v tomto období shledal postup obecných soudů při rozhodování o úpravě péče protiústavní a svůj kasační zásah odůvodněny, nebylo to z důvodu neupravení péče střídavým způsobem. Opakovaně však shledal porušení práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 LZPS. Například v nálezu III. ÚS 1481/08 to bylo proto, že odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu o svěření dětí do péče otce bylo vnitřně rozporné a nepřezkoumatelné, nebo v nálezu II. ÚS 2029/08 z důvodu odnětí zákonnému soudci. Pozoruhodné je, že Ústavní soud nehodnotil negativně například situaci, ve které obecný soud přihlédl negativně k „nekonzistentní“ pozici otce, který nejprve navrhoval svou výlučnou péči a poté „ustoupil“ a navrhoval péči střídavou, a naopak zřejmě pozitivně hodnotil pozici matky, která po celou dobu trvala na své péči (usnesení II. ÚS 357/02).

Období přechodu (roky 2010–2014)

Mezníkem tohoto období je nález ze dne 5. 1. 2010 (III. ÚS 1206/09). V něm Ústavní soud poprvé dospěl k závěru, že pokud v konkrétní situaci nebylo dítě svěřeno do střídavé péče, může to být zásah do práva rodiče na rodinný život, které je chráněno čl. 32 LZPS. Argumentaci vystavěl na tom, že pokud **znalecký posudek** dospěje k závěru, že střídavá péče je pro dítě optimální varianta péče, nesmí ji obecné soudy odmítnout pouze z důvodu nesouhlasu některého z rodičů (v tomto případě matky). Takový nesouhlas může být relevantní pouze tehdy, je-li vybudován na důvodech, jež jsou způsobilé intenzivním způsobem negativně zasahovat do zájmu dítěte. Soud nemusí takové dokazování provádět, je-li nesouhlas rodiče založen jen na zjevně iracionálním nebo nepřezkoumatelném důvodu. Jestliže půjde o tento iracionální či nepřezkoumatelný důvod, anebo bude v řízení prokázáno, že jde o nesouhlas spočívající na důvodu prokazatelně nemajícím negativní vliv na zájem dítěte, nemohou soudy na tomto nesouhlasu vystavět rozhodnutí, kterým návrhu na svěření dítěte do střídavé (společné) péče nevyhoví (bod 29 nálezu). Lze předpokládat, že pro rodiče domáhající se střídavé péče se tak mohl po vydání tohoto nálezu znalecký posudek stát jakýmsi „svatým grálem“, který byl způsobilý zajistit

úspěch jejich návrhu, a tomu mohli přizpůsobit svůj postup v řízení. Není však známa žádná analýza, která by zkoumala, zda v řízeních o úpravě péče po tomto rozhodnutí bylo zpracování znaleckých posudků častější nebo častěji navrhováno. Pravděpodobně i proto je z pozdějších nálezů patrné, že se Ústavní soud snaží obecné soudy vést k tomu, aby závěry znalce kriticky hodnotily a neustanovovali znalce zbytečně (I. ÚS 3522/22, IV. ÚS 699/22).

Na citované rozhodnutí navázal především náleze ze dne 18. 8. 2010 (I. ÚS 266/10), který rozvinul pozici Ústavního soudu v tom duchu, že **špatná komunikace** rodičů je sice pro rozhodování o péči významný faktor, ale obecné soudy jsou povinny adekvátním způsobem příčiny špatné komunikace osvětlit a ve vazbě na konkrétní případ vysvětlit, proč je překážkou konkrétního uspořádání péče navrhovaného rodičem.

Výše podané příklady lze s mírným zjednodušením považovat za nálezy „podporující“ střídavou péči. Ústavní soud v tomto období vydal i rozhodnutí, kterými naopak kasačním způsobem zasáhl do situace, kdy obecné soudy péči střídavým způsobem upravily. Stalo se tak v situaci, kdy střídavá péče o dvě nezletilé děti měla probíhat v intervalu půl roku mezi Českou republikou (bydliště otce) a Novým Zélandem (budoucí bydliště matky). Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 1835/12 vytknul soudu, že se nezabýval *vhodností střídavé výchovy navrhované matkou z hlediska psychologického (...) aniž by zkoumal její dopady na osobnost obou nezletilých dětí*. V souhrnu tak rozhodnutí obecného soudu zrušil proto, že *nebyly dostatečně prověřeny předpoklady pro řádné fungování střídavé výchovy, a to nejen z hlediska materiálního zajištění podmínek pobytu dětí s matkou na Novém Zélandu a z hlediska důsledků rozdílných vzdělávacích systémů (návaznost školní výuky s ohledem na její obsah, harmonogram školního roku atd.), ale ani z hlediska dopadů na psychický vývoj dětí při střídání pobytu v odlišných zemích s rozdílným životním stylem, odlišnými klimatickými podmínkami, a při dlouhodobějším odloučení od jednoho z rodičů*. Nicméně obecně byl nadále jako v předchozím období zdrženlivý a stížnosti namítající zásah do chráněných lidských práv způsobený úpravou střídavé péče odmítal (např. stížnost matky – usnesení III. ÚS 2773/11).

V tomto období byla podána k Ústavnímu soudu také řada neúspěšných stížností opírajících se o tvrzené porušení práv rodiče, spočívající v neupravení péče ve střídavé podobě. Neúspěch Ústavní soud typicky odůvodnil tím, že bylo ústavně konformní zvolit jinou formu péče jako důsledek respektu k přání dětí (usnesení III. ÚS 814/12 a II. ÚS 581/12) nebo z důvodu zájmu na stabilním výchovném prostředí (usnesení II. ÚS 306/12, I. ÚS 2834/11 anebo I. ÚS 1653/10). I v tomto období některá odmítavá rozhodnutí Ústavního soudu hodnotí kooperaci rodičů jako nutný předpoklad střídavé péče. Aniž by vyžadoval od obecných soudů zkoumat, proč rodiče nejsou schopni spolupráce nebo zda byl učiněn pokus o to, aby byly příčiny nespolečné odstraněny. Například v usnesení III. ÚS 170/12 se uvádí, že *není podstatnou otázkou, proč rodiče nejsou ochotni spolupracovat při výchově nezletilého dítěte, ale zjištění, že v daném případě chybí ochota a vyspělost v zájmu nezletilého dítěte spolu kooperovat*. To pak odůvodňovalo ústavně konformní svěřením dítěte do péče jen jednoho z rodičů.

Od střídavé péče k péči obou rodičů a zase zpátky (roky 2014–2024)

Zcela zásadním mezníkem v rozhodovací činnosti Ústavního soudu je náleze ze dne 26. 5. 2014 (I. ÚS 2482/13). V něm Ústavní soud předně vymezil čtyři základní kritéria pro úpravu péče, a to (1) existenci pokrevního pouta mezi dítětem a osobou usilující o svěřeni do péče; (2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby; (3) schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a (4) přání dítěte. Následně v kontextu daného případu zrušil jako protiústavní rozhodnutí obecných soudů, které nevyhověly návrhu otce na svěřeni dětí do střídavé péče s argumentací založenou na potřebě stability výchovného prostředí. Pro daný kontext je důležité, že dcery stěžovatele byly cca 3 roky před tímto kolem soudní pře o péči byly svěřeny do péče matky. Hlavním argumentem pro takovou úpravu byl tehdy nízký věk dětí. Ústavní soud trefně shrnul pohled obecných soudů na rodinnou situaci tak, že v roce 2009 byly stěžovatelovy děti na to, aby mohly být svěřeny do střídavé péče, příliš mladé a v roce 2012 byly už zase příliš zakotvené ve výchovném prostředí matky (bod 41 nálezu). Ústavní soud však takový pohled nesdílel. Formuloval zásadní závěr, že *nejlepším zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů, a pokud jsou splněny veškeré zákonné podmínky (tj. oba rodiče jsou stejnou měrou schopni a ochotni pečovat o zdraví dětí a o jejich tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj a tyto děti mají k oběma rodičům stejně hluboký citový vztah), tak je svěřeni dětí do **střídavé péče pravidlem**, nikoliv výjimkou* (bod 42 nálezu). To je významná změna paradigmatu oproti nálezu III. ÚS 1206/09. Ten bylo možné, mírně zjednodušeně, interpretovat tak, že pokud z provedených důkazů (zejména znaleckého posudku) plyne, že střídavá péče je pro dítě nejvhodnější, má soud takovým způsobem péči upravit. V nyní komentovaném nálezu Ústavní soud výrazně konkrétněji vymezuje, že pokud se prokáže, že jsou oba rodiče způsobilí děti vychovávat, mají o jejich výchovu zájem, dbali o ně po stránce citové, rozumové a mravní a děti k nim mají citový vztah, jsou splněny předpoklady pro jejich svěřeni do střídavé péče. Jiné uspořádání péče by měl soud zvolit jen tehdy, pokud se prokáže, že konkrétnímu dítěti by střídavá péče ku prospěchu nebyla a jiná forma péče je v jeho nejlepším zájmu.

Tento náleze Ústavní soud ve své navazující rozhodovací činnosti hluboce reflektoval (ke dni 11. 2. 2024 byl citován dle právního informačního systému Beck-online v 623 navazujících rozhodnutích tohoto soudu). Z navazujícího vývoje plyne, že Ústavní soud hledal, jaké uspořádání péče o dítě má být pravidlem. Výše citovaný náleze totiž formuluje poměrně jednoznačně, že je to střídavá péče. Obdobně ještě krátce na to vydaný náleze uvádí: *střídavá péče, jež je (vedle společné péče) pomyslným „ideálem“ uspořádání poměrů dětí a rodičů* (III. ÚS 2298/15, bod 17).

Toto stanovisko však Ústavní soud později výrazně oslabil. V nálezu IV. ÚS 1921/17 totiž zformuloval východiska pro rozhodování odlišně. Uvádí, že na prvním místě je zájmem dítěte, aby o něj rodiče pečovali způsobem, na kterém se dohodnou. To není v rozporu s předchozími rozhodnutími. Zároveň však konstatuje, že pokud rodiče dohody nejsou schopni, je v zájmu dítěte, aby bylo **v péči obou rodičů**. A vyložil, že podle něj pojem

„v péči obou rodičů“ nelze chápat jako paušalizaci (upřednostnění) střídavé péče jakožto základního východiska při rozhodování o výchově dětí (bod 22 nálezu). Na obecné soudy klade požadavek, aby při splnění dříve popsaných podmínek volili formu péče tak, aby byl podíl obou rodičů na péči a výchově dítěte zásadně rovnocenný, čehož nelze dosáhnout jen úpravou péče střídavé nebo společné, ale i svěřením dítěte do výlučné péče jednoho z rodičů, avšak za současné odpovídající úpravy styku dítěte s druhým rodičem (úpravou „širokého“ styku) (bod 22 nálezu). Obdobně Ústavní soud v pozdějším nálezu uvádí, že splnění kritérií pro nařízení střídavé péče není obecným pravidlem, nýbrž jen vodítko pro rozhodování obecných soudů, takže nemusí vést vždy k jednoznačnému závěru o jejím nařízení (IV. ÚS 773/18, bod 35). Tyto argumenty užívala i některá odmítavá usnesení (např. I. ÚS 2473/19).

Ovšem ani tuto pozici Ústavní soud nedržel dlouhodobě. V nálezu ze dne 3. 5. 2022, argumentuje, že z ustálené judikatury Ústavního soudu je střídavá péče zpravidla preferovaným modelem. I pokud odhlédneme od toho, že formálně mezi modely péče rozlišuje zákon (který mimochodem pojem široký styk neobsahuje a není v něm tedy vymezen ani rozdíl mezi standardním stykem a širokým stykem), rovněž fakticky má střídavá péče své přednosti (I. ÚS 3065/21, bod 60). Pokud Ústavní soud v tento moment hovořil o ustálené judikatuře, jde o eufemismus, jak je vidět z výše citovaných nálezů. Ovšem takto formulovaný názor už navazující judikatura různých senátů Ústavního soudu (v různém složení individuálních soudců) respektuje. Proto (snad) nyní už o ustáleném pohledu hovořit můžeme. Podle Ústavního soudu by tak nyní obecné soudy **měly vždy zvažovat model střídavé** (byť i nestejnomyšlné) péče, neboť především při této formě péče je rodičům zajištěno jejich rovnocenné postavení; žádný z nich se pak nemůže opírat o větší „oprávnění“ k dítěti a argument využívat ve sporech s druhým rodičem (I. ÚS 3350/22, bod 19). Stejný názor opakuje konzistentně řada dalších nálezů a hovoří tak fakticky o presumpci střídavé péče, kterou lze vyvrátit (nálezy sp. zn. I. ÚS 3085/22, III. ÚS 1786/22 a I. ÚS 1096/23). Co přesně ještě je a co už není střídavá péče z pohledu Ústavního soudu však z rozhodovací činnosti Ústavního soudu není patrné. Například rozložení času 43:57 Ústavní soud za střídavou péči ještě považoval (usnesení sp. zn. I. ÚS 997/17). K situaci posuzované výše uvedeným nálezem I. ÚS 3350/22, kdy rozložení času bylo zřejmě 30:70 a obecné soudy měly za to, že jde o péči jednoho rodiče s širokým stykem rodiče druhého, Ústavní soud uvedl, že jde o styk i při výlučné péči standardní (I. ÚS 3065/21, bod 58). Na druhou stranu, v jiném případě, kdy obecné soudy při rozložení času péče 43:57 takovou označily za výlučnou péči matky a nevyložily, proč ne jako péči střídavou, nepovažoval to Ústavní soud za porušení ústavnosti, které by vedlo ke zrušení daného rozhodnutí (usnesení IV. ÚS 180/23, bod 18). Z toho plyne, že zřejmě někde okolo rozložení rodičovské péče v poměru 35:65 – 40:60 bude z pohledu Ústavního soudu „začínat“ široký styk i asymetrická střídavá péče. Při volbě mezi těmito dvěma modely by pak obecné soudy dle výše uvedené judikatury měly volit jako pravidlo označení střídavé péče a péči jednoho rodiče se širokým stykem jako výjimku.

Základní aktuální paradigma ve vztahu k úpravě péče o nezletilé dítě, jak plyne z judikatury Ústavního soudu lze shrnout následovně. Pokud se rodiče nejsou schopni na formě péče

dohodnout, má být střídavá péče pravidlem, pokud jsou splněna čtyři základních kritéria formulovaná výše. Jiná úprava péče má být výjimkou z tohoto pravidla. Řada rozhodnutí Ústavního soudu se k přípustným a nepřípustným výjimkám pro odlišné uspořádání péče vyjádřila a nyní je proto rozebereme.

Vzdálenost bydlišť jako potenciální překážku střídavé péče hodnotil v tomto období Ústavní soud poprvé nálezem sp. zn. I. ÚS 1506/13 ze dne 30. 5. 2014 s tím, že z *ústavněprávního hlediska pak neobstojí ani poukaz stěžovatelky na velkou vzdálenost mezi bydlišti obou rodičů, neboť toto hledisko samo o sobě není dle názoru Ústavního soudu důvodem, který by a priori vylučoval vhodnost střídavé výchovy nezletilého dítěte. Při posuzování tohoto hlediska je naopak třeba přihlédnout k dalším okolnostem daného případu, zejména pak k tomu, zda dítě není převozem a pobytem ve zcela odlišném prostředí příliš fyzicky či psychicky zatěžováno a zda je v možnostech rodičů ve stanoveném intervalu tuto vzdálenost překonávat* (bod 34 nálezu). Obdobně Ústavní soud hodnotil situace v dalších nálezech (např. IV. ÚS 1921/17, III. ÚS 149/20, I. ÚS 3350/22 a I. ÚS 3522/22). Zajímavé je, že část právní nauky přesto dosud nepřiléhavě paušálně uzavírá, že střídavá péče *nebude vhodná např. v případech, kde rodiče budou bydlet ve velké vzdálenosti od sebe a dítě by z tohoto důvodu muselo navštěvovat dvě školy* (Mencnerová, 2020). Tento názor podporuje autorka odkazem na nález I. ÚS 1835/12, v tomto textu dříve představený a věnovaný střídavé péči v intervalu půl roku mezi rodiči v České republice a Novém Zélandu. Zjevně tedy problém nespočíval jen v navštěvování dvou škol.

Přesto mohou výjimečně důsledky spojené s velkou vzdáleností bydlišť rodičů k nesvěření do střídavé péče vést. Obecně tehdy, pokud by *mohla zásadním způsobem narušit školní docházku dítěte či jeho rozvoj prostřednictvím mimoškolních aktivit nebo rozmělnit jeho vazby v daném sociálním prostředí* (usnesení II. ÚS 4029/17, bod 15). Ústavní soud v náleзовé judikatuře negativně hodnotil, pokud obecné soudy považovaly za překážku střídavé péče samotný nástup do **základní školy**, pokud měla být školou jedinou (nález III. ÚS 928/22). Ani navštěvování dvou škol samo o sobě překážkou střídavé péče není (nálezy III. ÚS 2391/21 a I. ÚS 3522/22). Pokud by však vzdálenost bydlišť rodičů navštěvování dvou základních škol vyžadovala, formuloval Ústavní soud zároveň požadavek, že *musí být prokázáno, že začlenění dítěte do dvou školních kolektivů je v jeho nejlepším zájmu, čemuž odpovídá povinnost obecných soudů zohledňovat především psychickou odolnost konkrétního nezletilého dítěte* (nález III. ÚS 928/22, bod 22, obdobně pak i nález III. ÚS 409/23). Proto pokud je dítě ve střídavé péči, navštěvuje dvě školy, a prokáže se, že to je pro něj nepřiměřená zátěž, může být ponechání dítěte ve střídavé péči při pozdějším rozhodování protiústavním zásahem do práv rodiče (nález II. ÚS 169/16).

Oproti tomu jsem z judikatury Ústavního soudu nevyrozumoval, že by vyžadoval obdobné testování také pro docházku do dvou **mateřských škol** – zde tedy zřejmě není nutné prokázat, že začlenění dítěte do dvou školních kolektivů je v zájmu dítěte (nález I. ÚS 1506/13, usnesení II. ÚS 3401/23).

Následně Ústavní soud vyhodnotil, že ani **práce** jednoho rodiče na směny nemůže být sama o sobě překážkou střídavé péče (nález II. ÚS 1835/14). Pozdějším nálezem dokonce

obecněji formuloval požadavek, aby obecné soudy nastavily režim péče se zohledněním pracovní vytíženosti rodiče a našly (pokud toho nejsou schopni rodiče dohodou) řešení *vyvažující pokud možno rovnocenně práva rodičů, sledující (především) nejlepší zájem nezletilého dítěte* (nález I. ÚS 847/22, bod 33).

Ústavní soud relativizoval v dřívější rozhodovací praxi petrifikovaný princip, že v zájmu stability výchovného prostředí dítěte by ke změně úpravy péče mělo dojít zásadně tehdy, pokud dojde k **zásadní změně poměrů**, kterou obvykle nebude změna poměrů na straně rodiče, který o dítě dosud nepečuje (a střídavé péče se domáhá). Odůvodnění rozhodnutí obecných soudů založené na takovém pohledu shledal Ústavní soud ústavně nekonformní (nález I. ÚS 3216/13 nebo nález II. ÚS 3413/14). Názor, že pro právně významnou změnu poměrů by se *muselo jednat o změnu na straně dosud pečujícího rodiče* je však zřejmě hluboce zakořeněný, když ještě přibližně osm let po formulování tohoto názoru musel Ústavní soud rušit rozhodnutí obecného soudu založené na tomto pohledu (nález IV. ÚS 2002/22). I v dalších nálezech Ústavní soud opakovaně korigoval pohled obecných soudů, které preferovaly stabilitu výchovného prostředí a rigidnější pohled na změnu poměrů (nálezy I. ÚS 823/16, III. ÚS 1349/22, III. ÚS 1417/23).

V dalších navazujících nálezech pak Ústavní soud hodnotil jako ústavně nekonformní, pokud při úpravě péče nebylo adekvátně zohledněno **přání nezletilých dětí**, ať už preferující střídavou péči (nález I. ÚS 1708/14) nebo odmítající střídavou péči (nálezy II. ÚS 2943/14 a I. ÚS 1609/23). V řadě usnesení Ústavní soud shledal ústavně konformní, pokud střídavá péče nastavena nebyla jako důsledek přání dítěte (usnesení III. ÚS 2455/14 a II. ÚS 2224/14). Zejména, pokud se se dítě již blížilo zletilosti, má být jeho názor dle Ústavního soudu zásadním vodítkem v porovnání s ostatními kritérii (nález II. ÚS 1626/22). Tak když obecné soudy nevyhověly návrhu rodiče na změnu formy péče na střídavou a opřely své rozhodnutí o zájem na zachování stávajícího režimu péče (matky) přáním dětí ve věku 10,5 a 12 let, neshledal Ústavní soud takový postup v rozporu s chráněnými lidskými právy (nález III. ÚS 1318/22).

Již v předchozím období Ústavní soud dospěl k závěru, že nedostatky v **komunikaci**, resp. vztahový konflikt mezi rodiči, typicky se projevující nepřátelstvím a komunikačními problémy, může ovlivnit podobu péče a také vztah dítěte k rodičům. Jak vidno výše, špatná komunikace může být překážkou střídavé péče, pokud v kombinaci se střídavou péčí měla významný negativní dopad na dítě. Zásadně by to však nemělo být preventivně. Proto judikatura stojí na tom, že nevhodná nebo absentující komunikace mezi rodiči sama o sobě důvodem pro vyloučení střídavé péče není (nález I. ÚS 1554/14, I. ÚS 3970/18, III. ÚS 2396/19, III. ÚS 1775/22). V případě intenzivního rodičovského konfliktu může být nevhodná nebo absentující komunikace ve zcela výjimečných případech důvodem bránícím střídavé péči, musí tomu však předcházet snaha soudu (státu) za pomoci vhodných opatření stav napravit a zlepšit. Pouze pokud bude tato snaha neúspěšná, měl by soud zjistit, na straně kterého z rodičů leží příčina, a zásadně svěřit dítě do péče toho z rodičů, který je komunikaci více nakloněn (nález I. ÚS 1554/14). Zdůrazňuji, že výzkumy přesvědčivě dokládají, že průměrný konflikt mezi rodiči v kombinaci se střídavou péčí nemá pro děti více narušující důsledky než výrazně omezený vztah s jedním z rodičů (Fučík a Šolcová, 2022, s. 44). V případě intenzivního konfliktu rodičů z dosud provedených

studií neplynou jednoznačné závěry, zda střídavá péče dítě ohrožuje nebo je pro dítě přínosem (Fučík a Šolcová, 2022, s. 45).

Ústavní soud považuje zřejmě za samostatné hledisko významné pro rozhodování vzájemný **respekt** rodičů k rodičovské roli druhého rodiče, byť s komunikací úzce souvisí (např. nálezy I. ÚS 3065/21). Ani nedostatek respektu však není automaticky překážkou střídavé péče, ale prokáže-li se včetně negativního dopadu do sféry dítěte, může být jedním z důvodů pro volbu jiné formy péče. Přitom je zároveň nutné objektivně hodnotit, zda respekt chybí na straně jednoho (a kterého) nebo obou rodičů.

Ústavní soud vyložil, že *střídavou péčí nelze vyloučit ani obecným odkazem na nižší věk dítěte, ledaže se jedná o dítě závislé na matce z důvodu kojení. Střídavá péče je praktikovatelná i u mladších dětí, například ve věku tří let s vhodně upravenými intervaly střídání a rozhodně ji s odkazem na nízký věk dítěte nelze vyloučit u pětiletého dítěte* (usnesení II. ÚS 3735/18, bod 14, později nálezy I. ÚS 3065/21).

Ústavní soud i v tomto období opakovaně deklaroval, že přezkum naplnění všech kritérií střídavé péče je věcí obecných soudů. Odmítal tak stížnosti stěžovatelů namítajících porušení svých práv neupravením střídavé péče, pokud obecné soudy řádně splnění podmínek pro střídavou péči přezkoumaly a odůvodnily (usnesení I. ÚS 1234/15 a II. ÚS 194/15). Tento kontinuální přístup Ústavní soud pak završil několika nálezy, kterými zamítl stížnosti stěžovatelů domáhajících se úpravy střídavé péče, pokud obecné soudy dostály povinnosti řádně odůvodnit, proč střídavou péči nezvolily (nálezy IV. ÚS 1286/18 a IV. ÚS 773/18). Přestože je přezkoumání podmínek střídavé péče věcí obecných soudů, vyžaduje po nich Ústavní soud, aby střídavou péčí neodmítaly obecnými odkazy na faktory jako jsou komunikační potíže, věk dítěte, odmítavé postoje psychologů apod., ale své rozhodnutí ve vztahu k dítěti podrobně a pečlivě odůvodnily včetně uvedení relevantních argumentů, jak se soud s jednotlivými kritérii střídavé péče obsaženými v judikatuře Ústavního soudu vypořádal a proč v konkrétním případě rodič neuspěl (nálezy I. ÚS 3065/21, bod 23, obdobně další nálezy II. ÚS 1489/22, III. ÚS 1786/22).

ZÁVĚR

Z provedené analýzy judikatury Ústavního soudu dovozují několik závěrů.

Předně, preferovaným způsobem úpravy péče o nezletilé je taková, na které se dohodnou rodiče. Pouze naprosto výjimečně, pokud by se v soudním řízení prokázalo, že režim nastavený dohodou rodičů není v nejlepším zájmu dítěte, mohou soudy upravit péči jinak.

Nedohodnou-li se rodiče, platí předpoklad, že střídavá péče (být ne nutně vždy rovnoměrná, symetrická) je v zájmu nezletilého dítěte. Musí však být splněno několik podmínek. Těmi jsou zájem obou rodičů o dítě pečovat, zajištění zachování identity a rodinných vztahů dítěte, schopnost osoby usilující o svěření dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby a přání dítěte. To znamená, že pokud nebude mít rodič o péči zájem nebo nebude subjektivně schopen zajistit vývoj a potřeby dítěte, bude to zásadně překážka pro střídavou péči (a ostatně obecně péči tohoto rodiče). Přání dítěte je pro rozhodnutí o péči stěžejním vodítkem,

a míra významu narůstá s jeho věkem. Analýza judikatury Ústavního soudu naznačuje, že u dětí ve věku do přibližně 10 let nemusí být odlišné přání významnou překážkou střídavé péče, u dětí starších již bude zásadním faktorem. Ve věku blízkém zletilosti by pak měla být úprava péče odlišná od přání dítěte naprostou výjimkou.

Přestože budou splněna všechna výše uvedená kritéria, mohou obecné soudy upravit péči odlišně. A to tehdy, pokud by střídavá péče byla v rozporu se zájmem konkrétního dítěte. V takovém případě je ale povinností soudů zájem konkrétního dítěte na jiném způsobu úpravy péče opřít o jasné závěry dokazování a velmi pečlivě a konkrétně je vyložit v odůvodnění rozhodnutí. Požadavku na takové odůvodnění pak nedostojí například pouhé obecné odkazy na vzdálenost bydlišť (byť by byla stovky kilometrů), útlý věk dítěte (s výjimkou dítěte kojeného a s ne zcela jasným stanoviskem u dětí do dvou až tří let), špatnou komunikaci rodičů apod. Ovšem, pokud by například vzdálenost bydlišť rodičů vyžadovala docházku do dvou základních škol, mělo by být naopak v soudním řízení prokázáno, že docházka do dvou škol je v zájmu dítěte, jinak bude překážkou střídavé péče.

Ve stávající judikatuře Ústavního soudu existují bílá místa. Potíže přináší terminologická rozostřenost pojmu střídavá péče. Není zřejmé, jak „málo“ péče rodiče při asymetrické střídavé péči bude již (ústavně) nepřipustným zásahem do rodičovských práv (nebo práv dítěte). Výše vysvětluji, že dle Ústavního soudu se zřejmě tato hranice pohybuje okolo rozložení času 35:65 až 40:60, ovšem jednoznačně pojmenovaná není.

V řadě situací také není možné identifikovat konkrétní vodítka proto, co přesně překážkou střídavé péče je anebo není. Typickým příkladem, který bude vyžadovat vždy individuální přezkum, je míra konfliktu rodičů, nedostatky jejich vzájemné komunikace a dopady těchto faktorů na dítě. Z judikatury Ústavního soudu neplynou jednoznačná vodítka, která by umožnila určit, jak intenzivní rodičovský konflikt nebo špatná či absentující komunikace, respektive jaký musí být jejich dopad na dítě, aby střídavé péči bránil.

Cílem příspěvku bylo, mimo jiné, zhodnotit míru konzistentnosti judikatury Ústavního soudu v této oblasti. Ve zkoumaném období jsou patrné následující nekonzistentnosti judikatury:

1. Do roku 2010 neviděl ústavní rozměr v problematice rozdělení péče o nezletilé dítěte mezi jeho odděleně žijící rodiče. V následujících obdobích ano.
2. Do roku 2014 hodnotil různě otázku, zda střídavé péči brání, pokud s takovou formou péče jeden z rodičů nesouhlasí (shodně Šudová (2022, s. 37)). Od té doby již konzistentně zastává názor, že nesouhlas rodiče sám o sobě střídavé péči bránit nemůže.
3. V roce 2014 klíčovým nálezem I. ÚS 2482/13 vymezil základní kritéria pro rozhodování o péči a formuloval závěr, že svěřením dítěte do **střídavé péče** by mělo být pravidlem, zatímco jiné řešení je výjimkou. Toto pravidlo zejména několika nálezy z let 2018–2020 přeformuloval, či lépe řečeno rozmělnil tím, že pravidlem má být svěřením do péče **obou rodičů**. Požadavek péče obou rodičů vnímal za splnitelný i při svěřením dítěte do péče jednoho rodiče s širokou úpravou styku rodiče druhého. Následně však v několika nálezech z let 2022 a 2023 opět střídavou péči označuje za preferovaný model, a to před péčí jednoho rodiče s širokým stykem rodiče druhého.

S ohledem na zvolenou metodu nemohl tento příspěvek analyzovat rozhodovací činnost Ústavního soudu zcela vyčerpávajícím způsobem. Pro další výzkum mimo prověření výše uvedených závěrů na komplexním vzorku (například včetně všech odmítavých usnesení) se mi jeví vhodné zejména:

1. Pomocí kvantitativních metod prověřit, jak v době od roku 2004 dosud proměnila faktická míra podílu péče každého z oddělené žijících rodičů o jejich společné dítě. V tomto příspěvku prezentované statistiky Ministerstva spravedlnosti nemusí totiž podávat věrný obraz reality. Je například možné, že tzv. asymetrická střídavá péče bude formálně upravena jako péče jednoho rodiče s širokým stykem rodiče druhého anebo naopak, formálně označena péče střídavá bude fakticky významně převažující péčí jednoho z rodičů. Přesnější poznání by bylo cenné pro pochopení významu celospolečenských změn, role Ústavního soudu a dalších faktorů ovlivňujících proměny v oblasti péče o děti.
2. Pomocí kvantitativních anebo kvalitativních metod prověřit, zda, jak a proč se změnil přístup konkrétních soudců obecných soudů k rozhodování o péči v době od roku 2004 dosud. Výzkum by bylo možno realizovat prostřednictvím analýzy dokumentů obsažených v soudních spisech, nebo soudních rozhodnutí vydaných v tomto období. Případně cestou rozhovorů s individuálními soudci, kteří v daném období o této agendě na obecných soudech rozhodovaly. Výzkum by umožní potvrdit, zda je skutečně přístup k rozhodování o péči (výchově) významně ovlivněn v tomto příspěvku rozebíranou judikaturou Ústavního soudu; nebo zda a jak byla postupná, byť pravděpodobně výrazná, změna v rozhodování soudů ovlivněna dalšími faktory (například rozvojem Cochemského modelu, mediace, přirozenou obměnou soudců v důsledku věku).

SUMMARY

My analysis shows that despite some inconsistencies in Czech Constitutional Court case law regarding alternating parental care for minor children, currently, it seems the court is mainly consistent in its position.

Firstly, the preferred method for regulating the care for minors is through parental agreement, with courts intervening only in exceptional circumstances where it is proven that the parental arrangement is not in the best interests of the child. In the absence of parental agreement, the presumption is in favour of alternate care, based on the interests of both parents in caring for the child, preservation of the child's identity and family relationships, and the ability of the parent to meet the child's needs and child's wishes.

The child's wishes play a crucial role in care decisions, with increasing importance as the child ages. Around the age of 10, the child's wishes become a significant factor and may act as an obstacle to alternate care arrangements. Even when all the criteria for alternating care are met, courts may deviate from this arrangement if it contradicts the best interests of the specific child. In such cases, clear evidence must be presented, and general references, such as distance between homes or aggressive communication between parents, are not considered sufficient.

Yet, some challenges in existing case law remain. Including terminological ambiguity regarding the concept of alternate care and the absence of clarity on what constitutes an impermissible interference with parental rights in terms of care time distribution.

Literatura

BLOMQVIST, P. and HEIMER, M. Equal Parenting when Families Break Apart: Alternating Residence and the Best Interests of the Child. *Social Policy & Administration* [online]. 2016, vol. 50, no. 7, p. 787–804. ISSN 1467-9515. DOI: 10.1111/spol.12138.

BOELE-WOELKI, K. *Principles of European Family Law Regarding Parental Responsibilities*. European family law series. Antwerpen: Intersentia, 2007. ISBN 978-90-5095-645-1.

ČESKO. Usnesení č. 2/1993 Sb. o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky (LZPS). In: *Sbírka zákonů*. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (zákon o zvláštních řízeních soudních). In: *Sbírka zákonů*. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (občanský zákoník). In: *Sbírka zákonů*. ISSN 1211-1244.

ČESKO. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině (zákon o rodině). In: *Sbírka zákonů*. ISSN 1211-1244.

DECROIX, E. Jak přispět k porozvodovému míru právními prostředky? *Právní rozhledy*. 2023, roč. 31, č. 13–14, s. 474–481. ISSN 1210-6410.

DIFONZO, J. H. From the Rule of One to Shared Parenting. *Family Court Review* [online]. 2014, vol. 52, no. 2, p. 213–239. ISSN 1744-1617. DOI: 10.1111/fcre.12086.

FIDRMUCOVÁ, A. Střídavá péče v rozhodovací praxi Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 8, s. 277–283. ISSN 1210-6410.

FOREJTOVÁ, M. a GRYGEROVÁ, J. Otazníky nad presumpcí střídavé péče o nezletilé děti aneb vliv ESLP na judikaturu Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*. 2016, č. 1–2, s. 47–53. ISSN 1210-6348.

FUČÍK, P. a ŠOLCOVÁ, M. Nové formy rodičovství: střídavá péče a hledání jejích důsledků pro děti – přehledová studie. *Sociální studia* [online]. 2022, roč. 19, č. 2, s. 35–54. ISSN 1803-6104. DOI: 10.5817/SOC2022-32988.

HABDAS, M. The Evolution of Joint Parenting in Poland: The Legal Perspective on Lessons Learned and Still to Be Learned. *International Journal of Law, Policy and the Family* [online]. 2019, vol. 33, no. 3, p. 337–359. ISSN 1464-3707. DOI: 10.1093/lawfam/ebz010.

HAKOVIRTA, M. and EYDAL, G. B. Shared Care and Child Maintenance Policies in Nordic Countries. *International Journal of Law, Policy and the Family* [online]. 2020, vol. 34, no. 1, p. 43–59. ISSN 1464-3707. DOI: 10.1093/lawfam/ebz016.

HAKOVIRTA, M. and SKINNER, C. Shared Physical Custody and Child Maintenance Arrangements: A Comparative Analysis of 13 Countries Using a Model Family Approach. In: BERNARDI, L. and MORTELMANS, D. (eds.). *Shared Physical Custody*. Cham, Switzerland: Springer, 2021, p. 309–331. ISBN 978-3-030-68478-5.

HOFMANNOVÁ, H. *Střídavá péče v perspektivě judikátů Ústavního soudu* [online]. 2015. [cit. 16. 2. 2024]. Dostupné z: <https://eurotopiacz.cz/wp-content/uploads/2024/02/Stridava-pece-v-perspektive-judikatu-Ustavniho-soudu.pdf>.

HOLUB, M. a NOVÁ, H. *Zákon o rodině a předpisy související*. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-362-9.

HROUDNÝ, J. *Analýza judikatury „třetího“ Ústavního soudu v rodinných věcech* [online]. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta: 2023. Vedoucí práce L. VYHNÁNEK. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/rpkah/>.

HRUŠÁKOVÁ, M. a NOVÁK, T. Reálně o společné či střídavé porozvodové výchově. *Bulletin advokacie*. 1999, č. 3, s. 30–34. ISSN 1210-6348.

HUFOVÁ, A. Střídavá péče v judikatuře Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. 2012, roč. 20, č. 21, s. 749–754. ISSN 1210-6410.

KAMIŇSKA, K. Joint Physical Custody After Parental Separation: A Polish Perspective. *Eastern European Journal of Transnational Relations* [online]. 2020, vol. 4, no. 2, p. 87–106. ISSN 2544-9737. DOI: 10.15290/eejtr.2020.04.02.05.

KORNEL, M. Kritéria pro rozhodování o výchově nezletilého dítěte. *Právní fórum*. 2009, roč. 6, č. 7, s. 281–287. ISSN 1214-7966.

KOVÁŘOVÁ, D. Střídavá péče velebená i proklínaná. *Bulletin advokacie*. 2015, č. 3, s. 44–48. ISSN 1210-6348.

MENCNEROVÁ, K. *Rozvod manželství*. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-796-5.

Ministerstvo spravedlnosti České republiky. *České soudnictví 2022: výroční statistická zpráva* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky, 2023. [cit. 16. 2. 2024]. Dostupné z: https://justice.cz/documents/2509270/0/Ceske_soudnictvi_2022_verze_k_publicaci.pdf/510f7a37-4987-4fe7-9a2a-3a710cd9f406.

POORTMAN, A-R. and VAN GAALEN, R. Shared Residence after Separation: A Review and New Findings from the Netherlands. *Family Court Review* [online]. 2017, vol. 55, no. 4, p. 531–544. ISSN 1744-1617. DOI: 10.1111/fcre.12302.

SCHÖN, M. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. *Právní rozhledy*. 2015, roč. 23, č. 1, s. 5–9. ISSN 1210-6410.

ŠIMÍČEK, V. *Ústavní stížnost*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-301-8.

ŠUDOVÁ, D. *Kritický rozbor judikatury českého Ústavního soudu ke střídavé péči* [online]. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta: 2022. Vedoucí práce K. ŠIMÁČKOVÁ. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/vopnb/>.

THOMSON, E. and TURUNEN, J. Alternating Homes – A New Family Form – The Family Sociology Perspective. In: BERNARDI, L. and MORTELMANS, D. (eds.). *Shared Physical Custody*. Cham, Switzerland: Springer, 2021, p. 21–35. ISBN 978-3-030-68478-5.

TRÁVNÍČEK, M. *Střídavá péče*. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-596-1.

VRAŠTILOVÁ, N. Cochemská praxe v ČR. *Právní rozhledy*. 2022, roč. 30, č. 11, s. 391–399. ISSN 1210-6410.

WESTPHALOVÁ, L. § 907 [Formy péče a kritéria pro svěření do péče]. In: KRÁLÍČKOVÁ, Z. et al. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655–975)*. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-795-8.

WESTPHALOVÁ, L. a ROGALEWICZOVÁ, R. Práva dítěte v rodičovském konfliktu. *Právní rozhledy*. 2016, roč. 24, č. 19, s. 660–666. ISSN 1210-6410.

ZUKLÍNOVÁ, M. Cui bono? Bezvýjimečně ve prospěch tohoto dítěte! Zamyšlení nad péčí o dítě. *Právník*. 2015, roč. 154, č. 2, s. 97–124. ISSN 0231-6625.

Kontakt

Mgr. Martin Kornel, Ph.D.
Právnická fakulta, Masarykova univerzita
Katedra občanského práva
Veveří 158/70, 611 80 Brno, Česká republika
martin.kornel@law.muni.cz